

дошкільників з ФФН, а і для їх всебічного гармонійного розвитку, творчих здібностей, а значить і для підготовки до шкільного навчання, адаптації у дитячому колективі.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з конкретизацією впливу артпедагогічних засобів (музична діяльність, образотворча діяльність, театралізовано-ігрова діяльність) на процеси корекції та розвитку мовлення у дітей дошкільного віку з ФФНМ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Артпедагогика и арттерапия в специальном образовании: Учебник для студентов средних и высш. учеб. заведений / Е. А. Медведева, И. Ю. Левченко, Л. Н. Комиссарова, Т. А. Добровольская. – М., 2001. – 248 с.*
2. *Богущ А. М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови: Підручник / [За ред. А. М. Богущ]. – К.: Вища шк., 2007. – 542 с.*
3. *Ликова І. О. Програма художнього виховання, навчання і розвитку дітей 2-6 років «Кольорові долоньки» / І. О. Ликова. – Х.: Видавництво «Ранок», 2007. – 128 с.*
4. *Мастюкова Е. М. Лечебная педагогика (ранний и дошкольный возраст): [советы педагогам и родителям по подготовке к обучению детей с особыми проблемами в развитии] / Е. М. Мастюкова. – М.: ВЛАДОС, 1997. – 303 с.*
5. *Музыкальное воспитание детей с проблемами в развитии и коррекционная ритмика: Учеб. пособие для студ. сред. пед. учеб. заведений / [Е. А. Медведева, Л. Н. Комиссарова, Г. Р. Шашкина, О. Л. Сергеева]. – М.: Изд-во «Академия», 2002. – 224 с.*
6. *Савченко М. А. Методика виправлення вад вимови фонем у дітей / М. А. Савченко. – Тернопіль: Навчальна книга «Богдан», 2009. – 160 с.*
7. *Филичева Т. Б. Дети с фонетико-фонематическим недоразвитием. Воспитание и обучение / Т. Б. Филичева, Т. В. Туманова. – М., 1999. – 237 с.*
8. *Логопедія. Підручник / [За ред. М. К. Шеремет]. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. – 376 с.*
9. *Шумакова Н. Ю. Артпедагогика как гуманистическая система образования учащихся в области физической культуры / : Дис. ... док. пед. Наук / Н. Ю. Шумакова. – Ставрополь, 2006. – 380 с.*

УДК 376.1 – 056.264 – 053.4:159.946.4
(043.5)

В. А. Литвиненко

к.п.н., викладчач

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

КОРЕКЦІЯ ФОНЕТИКО-ФОНЕМАТИЧНОГО НЕДОРОЗВИНЕННЯ МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ АРТПЕДАГОГІКИ

Стаття присвячена актуальній психолого-педагогічній проблемі корекції мовлення старших дошкільників із ФФНМ засобами артпедагогіки. Розвиток мовлення старших дошкільників із ФФНМ засобами артпедагогіки сприяє їх особистісному становленню, оптимізації міжособистісних стосунків, відкриває можливості успішної соціальної інтеграції.

Стаття посвящена актуальной психолого-педагогической проблеме коррекции фонетико-фонематического недоразвития речи детей старшего дошкольного возраста средствами артпедагогика. Использование средств артпедагогика не только способствует эффективному речевому развитию дошкольников, но и их личностному становлению, оптимизации межличностных отношений, открывает возможности для успешной социальной интеграции.

The article is dedicated to the urgent psychological and pedagogical problem of speech development by means of education science of art in senior preschool children who have phonetic-phonematic underdevelopment of speech habits. Speech habits in senior preschool children who phonetic-phonematic underdevelopment by means of education science of art favours personal formation; opens opportunities for successful social integration and school education.

Ключові слова: мовленнєві порушення, фонетико-фонематичне недорозвинення мовлення, артпедагогіка, засоби артпедагогіки, діти старшого дошкільного віку.

Ключевые слова: речевые нарушения, фонетико-фонематическое недоразвитие речи, артпедагогика, средства артпедагогика, дети старшего дошкольного возраста.

Key words: speech deviations, phonetic-phonematic underdevelopment of speech habits, education science of art, means of art, children of senior preschool age.

Постановка проблеми. Сучасні реалії розвитку корекційної освіти в Україні визначають першочерговість вирішення питань, пов'язаних із всебічним гармонійним розвитком дітей з мовленнєвими порушеннями, розкриття їх художньо-творчого потенціалу, створення умов для творчої самореалізації, саморозвитку та самовиховання.

Одним з найпоширеніших розладів мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку є фонетико-фонематичне недорозвинення мовлення (ФФНМ), специфіка якого полягає у порушенні процесів формування вимовної системи рідної мови внаслідок дефектів сприйняття та вимови фонем.

Так, характеристика порушень при ФФНМ в спеціальній літературі розглядається, переважно, з точки зору детального опису провідного дефекту – недорозвинення фонетико-фонематичної сторони мовлення (О. Жильцова, Н. Жукова, Г. Каше, Р. Левіна, О. Мастюкова, А. Нікашина, Л. Спірова, В. Тарасун, Т. Туманова, Т. Філічева, Г. Чірка, А. Ястребова та ін.) [9, 10].

Проте, як зазначає М. Шеремет, на сучасному етапі існує нагальна потреба активніше додавати до системи роботи з дітьми з ФФНМ вправи з розвитку зв'язного висловлювання, мисленнєвих процесів, пізнавальної діяльності, що в свою чергу, сприятиме їх особистісному гармонійному розвитку [11].

Базуючись на змісті таких документів, як Національна доктрина розвитку освіти XXI століття, Закон про дошкільну освіту, Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у світі», Концепція Державного стандарту спеціальної освіти дітей дошкільного віку з вадами мовленнєвого розвитку, визначено такі пріоритетні напрямки щодо всебічного розвитку особистості дитини з ФФНМ, а саме своєчасне виявлення її природних задатків та здібностей, створення передумов для їх реалізації, готовність педагога до застосування інноваційних підходів у практичній діяльності; інтеграції сімейного та суспільного виховання.

Відтак, переорієнтація знаннево орієнтованої системи корекційної освіти на таку, що сприяє більш повному творчому розкриттю особистості дітей з ФФНМ та стимулюванню її перетворювальних потенцій, вимагає такої

педагогічної, психологічної свідомості й такого корекційно-розвивального середовища, що мали б відповідати сучасним суспільним запитам і задовольняти потреби суб'єктів всього корекційно-педагогічного процесу.

Відтак, успішність всебічного розвитку й самореалізації кожної дитини, в тому числі і з ФФНМ, залежить від переосмислення пріоритетів розвитку, виховання, навчання та пошуку нових ефективних важелів формування здатної до творчих дій особистості.

Саме тому, спеціалісти в галузі корекційної освіти з метою удосконалення корекційно-педагогічної роботи з дітьми з мовленнєвими порушеннями все більше орієнтуються на використання інноваційних засобів, до числа яких можна віднести і педагогіку мистецтва – артпедагогіку.

Формулювання цілей статті. Мета дослідження полягає у науковому обґрунтуванні можливостей щодо застосування артпедагогіки в корекційно-педагогічній роботі з дітьми старшого дошкільного віку з фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення.

Виклад основного матеріалу. Наш дослідницький інтерес пов'язаний з вивченням потенціалу засобів артпедагогіки щодо корекції та розвитку мовленнєвої сфери дітей з ФФНМ, а також її можливостей стосовно актуалізації природних задатків, формування навичок активного соціального суб'єкта.

Тому в контексті дослідження цінними є погляди І. Бега, Л. Виготського, Г. Костюка, О. Леонтєва, А. Матюшкіна, В. Моляко, В. Роменця, С. Сисоєва, В. Сухомлинського, Є. Яковлева, які зауважували, що саме період старшого дитинства є значимою та важливою ланкою онтогенезу і генезису творчості [5; 6].

Оскільки, всі форми артпедагогічної діяльності мають місце в старшому дошкільному віці, то проблема інтегрованого використання засобів артпедагогіки породжена самим життям – процесом становлення художньої культури людства, де знайшли своє відображення диференціація та інтеграція окремих видів мистецтва (С. Алексєєва, Н. Ветлугіна, І. Дзержинська, В. Єнікеєва, Т. Казакова, Р. Плавець, О. Ушакова, Л. Фурміна, А. Шибицька) [1; 4].

Вагомий внесок у світову та

вітчизняну теорію і практику застосування мистецтва, зокрема артпедагогіки, зробили такі науковці в галузі психології, як М. Л. Виготський, О. Вознесенська, А. Захаров, В. Калягін, О. Копитін, Л. Назарова, К. Роджерс, Б. Теплов; в галузі педагогіки: Л. Аметова, Н. Ветлугіна, О. Ворожцова, А. Грیشина, Л. Лебедева; в корекційній галузі: Б. Айзенберг, Г. Беденко, Т. Вохмяніна, Л. Гаврильченко, О. Гаврілушкіна, Г. Добровольська, Т. Зінкевич-Євстигнеєва, О. Караванова, Л. Комісарова, Л. Кузнецова, І. Левченко, О. Мастюкова, О. Медведєва, Т. Миронова, О. Московкіна, Ю. Некрасова, Т. Овчинникова, М. Чистякова, Г. Чебанян, С. Шушарджан та ін. аспектах [2, 3].

На сьогоднішній день науковці (Р. Азовцева, Л. Брусиловський, Е. Бурно, О. Вознесенська, Т. Зінкевич-Євстигнеєва, З. Матейнова, С. Машура, Л. Мова, В. Петрушин, С. Рібакова, О. Свістовська та ін.) розглядають мистецтво, а саме артпедагогіку як узагальнююче поняття, що містить такі напрямки: образотворчу діяльність, музичну діяльність, театралізовано-ігрову діяльність [7].

Аналіз зазначених наукових джерел дав підстави розкрити суть і зміст понять «артпедагогіка», «засоби артпедагогіки»; розглянути риси творчої особистості, природу механізмів і процесів впливу мистецтва на її особистісну та мовленнєву сферу; показати багатогранність і неоднозначність трактування поняття «артпедагогіка» і властивих йому структурних компонентів, тому що «педагогіка мистецтва» як різновид діяльності дітей є в зоні перетину наук: мистецтвознавства психології, педагогіки, естетики тощо.

Водночас, науковці єдині в таких базових висновках: «артпедагогіка» є категорією діяльності людини; результатом творчої діяльності є творчий продукт або новоутворення, що характеризуються новизною (ідея, підхід, шлях, уміння, особистісне утворення) [2].

Відтак, проаналізувавши погляди науковців на використання засобів артпедагогіки з корекційною метою та усвідомивши її неабияке значення для дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку, можна зробити висновок, що артпедагогіка, має інтегративно застосовуватися у корекційно-педагогічній діяльності.

Як зазначає Р. Левіна, фонетико-

фонематичне недорозвинення мовлення є порушенням вимовної системи рідної мови у дітей внаслідок дефектів сприймання та вимови фонем [7].

Загальновідомо, що зазначене мовленнєве порушення, тільки логопедичними засобами виправити неможливо. Дуже ефективним є поєднання цієї роботи з педагогічним впливом у процесі комплексного підходу. Проте існуючі методи подолання ФФНМ, на жаль, не завжди є достатньо ефективними, а психологічна підготовка логопедів на сьогоднішній час ще дещо недостатньою, тому на допомогу приходять такий доступний засіб педагогічної корекції як артпедагогіка.

Аналіз спеціальної літератури засвідчив, що науковці та практики в галузі логопедії у пошуках ефективних засобів корекції мовленнєвих порушень частково застосовували у своїх розробках позитивний механізм впливу музики, казки, образотворчого мистецтва як важливих технологій у комплексному підході до подолання ФФНМ.

Зокрема, відомі спроби впровадити в логопедичну практику музикотерапію (З. Матейнова, С. Машура), казкотерапію (О. Рау), образотворче мистецтво (С. Миронова), яких, звичайно, недостатньо. Однак жодного разу не було спроб об'єднати ці напрямки в один артпедагогічну програму, а також інтегрувати їх в процес корекційної роботи по виправленню означеного мовленнєвого порушення у старших дошкільників із ФФНМ в умовах ДНЗ [1; 2; 4].

Теоретично доведено терапевтичну дію мистецтва з корекційно-розвиваючою метою, але це питання потребує розробки науково-практичного та методологічного підґрунтя (В. Бондар, В. Тарасун, М. Шеремет), зокрема застосування засобів артпедагогіки в процесі корекції мовлення старших дошкільників із ФФНМ.

Отже, реформування системи дошкільної освіти зумовлює необхідність удосконалення теоретико-методологічних засад у логопедичній роботі з дітьми із ФФНМ, а застосування новітніх артпедагогічних технологій значно сприятиме цьому процесу [8; 11].

Висновки. Теоретичний аналіз наукових літературних джерел (психолого-педагогічних, лінгвістичних, лінгводидактичних, психо-фізіологічних,

психолінгвістичних, а також мистецтвознавчих, сучасних класичних підходів до виховання та навчання дітей у спеціальних і масових навчальних закладах дає змогу стверджувати, що проблема корекції мовлення у дітей старшого дошкільного віку з ФФНМ, потребує розробки новітніх підходів з метою покращення ефективності корекційно-педагогічного впливу, подальшої їх соціалізації.

Таким чином, реформування та модернізація системи освіти в Україні потребує запровадження інноваційних корекційних, у тому числі й артпедагогічних засобів, для забезпечення доцільних педагогічних умов та комплексної системи організаційно-методичних і корекційно-логопедичних заходів щодо корекції ФФНМ у дітей старшого дошкільного віку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Арт-педагогика и арт-терапия в специальном образовании : учеб. для студ. сред. и высш. пед. учеб. заведений. – СПб. : Паритет, 2001. – 512 с.*
2. *Артпедагогика и арттерапия в специальном образовании : учеб. для студ. сред. и высш. учеб. заведений / Е. А. Медведева, И. Ю. Левченко, Л. Н. Комиссарова, Т. А. Добровольская. – М. : Академия, 2001. – 247 с. – (Педагогическое образование).*
3. *Арт-терапия – новые горизонты / [под ред. А. И. Копытина] – М. : Когито-Центр, 2006. – 336 с.*
4. *Арт-терапия : хрестоматия / [под ред. А. И. Копытина] – СПб. : Питер, 2001. – 320 с.*
5. *Выготский Л. С. Психология искусства / Лев Семенович Выготский; [под ред. В. В. Иванова] – М. : Искусство, 1965. – 379 с.*
6. *Калягин В. А. Энциклопедия методов психолого-педагогической диагностики лиц с нарушениями речи: Пособие для педагогов, логопедов и психологов. / В. А. Калягин, Т. С. Овчинникова. – СПб.: КАРО, 2004 – 432 с.*
7. *Литвиненко В. А. Корекція фонетико-фонематичного недорозвинення мовлення дітей дошкільного віку засобами артпедагогіки: навч.-метод. посіб. / В. А. Литвиненко. – Суми: ПП Кубраков С. Г., 2011. – 144 с.*
8. *Тарасун В. В. Логодидактика : навч. посіб. для вищ. навч. закладів / В. В. Тарасун. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2004. – 348 с.*
9. *Филичева Т. Б. Основы логопедии: Учеб. Пособие для студентов пед. ин-тов по спец. «Педагогика и психология (дошк.)» / Т. Б. Филичева, Н. А. Чевелева, Г. В. Чиркина. – М. : Просвещение, 1989. – 223 с.*

10. *Филичева Т. Б. Дети с фонетико-фонематическим недоразвитием: воспитание и обучение: уч.-метод. пособие для логопедов и воспитателей / Т. Б. Филичева, Т. В. Туманова. – М.: «ГНОМ и Д», 2000. – 80 с. – (Практическая логопедия).*
11. *Логопедія. Підручник, друге видання, перероблене та доповнене / [За ред. М. К. Шеремет] – К.: Видавничий дім «Слово», 2010. – 672 с.*

УДК 376.1-056.264:81'342-053.5

А. О. Люта

магістрант спеціальності
«Корекційна освіта. Логопедія»

Л. Л. Стахова

к.п.н., старший викладач
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ОСОБЛИВОСТІ СЛУХОМОВЛЕННЕВОЇ ПAM'ЯТІ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ФФНМ

В статті подана характеристика слухомовленневої пам'яті та особливості її прояву у дітей старшого дошкільного віку із фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення.

В статті представлена характеристика слухоречевої пам'яті та особливості її проявлення у дітей старшого дошкільного віку із фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення.

The article the description of auditory-verbal memory and especially its manifestations in children preschool age with phonetic and phonemic underdevelopment of speech.

Ключові слова: фонетико-фонематичне недорозвинення мовлення, пам'ять, слухомовленнева пам'ять, діти старшого дошкільного віку.

Ключевые слова: фонетико-фонематическое недоразвитие речи, память, слухоречевая память, дети старшего дошкольного возраста.

Key words: phonetic and phonemic underdevelopment of speech, memory, auditory-verbal memory, children of preschool age.

Постановка проблеми. Розглядаючи мовленнєві патології у дітей, багато вчених відзначають взаємозв'язок мовлен-